

Lukion tuntijakotyöryhmälle

Nykyisen tuntijaon keskeinen ongelma on liian suuri pakollisten aineiden määrä. Tämä tekee pakostakin lukiolaisen opinto-ohjelmasta hajanaisen. Monessa aineessa opiskeltavien kurssien määrä jää 1-2:een, jolloin näihin käytetty aika on enemmän tai vähemmän hukkaan heitettyä. Lukion koko ensimmäinen vuosi muodostuu pakosta pirstaleiseksi ja opiskelulta puuttuu nykyaikaiselle yleissivistykselle välttämätön syväsuuntautuneisuus. Tavoitteena lukiossa tulisi olla harjaannuttaa vaativia ja monipuolisia opiskelutaitoja ja ilmiöiden syvällistä ymmärtämistä elinikäisen oppimisen, tietointensiivisen työelämän ja modernin kansalaisuuden vaateita silmällä pitäen.

Pakollisten aineiden suuri lukumäärä ja useimpien aineiden vähäinen tuntimäärä johtaa pakosta oppisisältöjä toistavaan, kiireen leimaamaan ja suorituskeskeiseen opiskeluun. Tämä on kohtalokasta sisäisen motivaation ja vaativien opiskelutaitojen kehittymiselle. Opiskelijalle pakollisten aineiden määrää olisi siksi välttämätöntä vähentää.

Yleissivistys lukio-opintojen tavoitteena tarkoittaa, ja on aina tarkoittanut, monipuolista ja kehittyntä valmiutta vastata *senhetkisen* yhteiskunnan osaamistarpeisiin. Yleissivistyksen sisältö ja pedagogiikan keinot sen kehittämiseksi muuttuvat ajan myötä. Näkemys yleissivistyksestä laaja-alaisena tietovarannon hallintana kantoi pitkään, aina siihen saakka kun tiedon varastoinnin, käsittelyn, tuottamisen ja välittämisen menettelytavat alkoivat nopeasti uudistua 70- ja 80-luvuilla. Kehittynyt yleissivistys on, tuotantorakenteiden nopean muutoksen seurauksena, samalla muodostunut välttämättömyydeksi jokaiselle kansalaiselle.

Kyse ei ole enää pienen elitistisen sivistyneistön etuoikeudesta, koska, menestyäkseen kovenevassa kansainvälisessä kilpailussa, pienen kansakunnan on onnistuttava aktivoimaan jokaisen uuden sukupolven osaamispotentiaali kilpailijoitaan tehokkaammin. Puutteellinen yleissivistys kasvattaa riskiä kilpailukyvyyn kadottamiseen ja yksilötasolla yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen.

Nykyaikainen yleissivistys tarkoittaa monipuolisia taitoja etsiä, käsitellä ja tuottaa tietoa. Uuden oppiminen on nykyisin koko elämänuran kattava ”projekti”, minkä

vuoksi yleissivistuksen määrittelyssä korostuu aiempaa painokkaammin myös sitoutuminen, kiinnostus ja halu oppia jatkuvasti uutta. Usko omiin oppimisen mahdollisuuksiin kasvaa myönteisten ja innostavien oppimiskokemusten kautta. Näin ollen lukion keskeiseksi pedagogiseksi päämääräksi nousee myös opiskelijan itseluottamuksen ja oppimishalun vahvistaminen sekä tuloksellisten opiskelustrategioiden kehittäminen.

Näiden päämäärien saavuttaminen edellyttää oppimisympäristöjä, joissa opiskelu voi edetä eri menetelmin, yksilöllisesti ja yhdessä, teknologiaa ja inhimillistä vuorovaikutusta hyödyntäen kohden vaativia ja monipuolisia tiedonkäsittelyn valmiuksia. Tämä edellyttää sitä, että opiskelijoilla on mahdollisuus syventyä ja rauhassa paneutua käsillä olevan ongelman ratkaisemiseen ja ratkaisujen tutkimiseen yhdessä muiden kanssa. Vaativien opiskelutaitojen kehittyminen ei ole mahdollista rinnan 17 erillisessä oppiaineessa. Lukiolaisen on voitava keskittyä nykyistä harvempiin ainekokonaisuuksiin.

Tiedon tuottamisen, muokkaamisen ja esittämisen keinot vaihtelevat eri tieteenaloista nousevissa oppiaineissa. Tämä vaihtelu heijastaa ihmiskunnan erilaisia historiallisia ja tieteellisiä traditioita tuottaa ja varastoida uutta tietoa. Yleissivistuksen kannalta liian voimakas keskittyminen ei siksi ole toivottavaa, vaan johtaa yksipuoliseen maailmankuvaan. Valinnaisuuden ja opiskelun keskittämisen tulee olla säädeltyä, mutta toisaalta sen tulee sallia riittävässä määrin yksilön omien intressien ja tavoitteiden huomioon ottaminen. Ilman opiskelijan oikeutta valintoihin kadotetaan pohja yksilön motivaation rakentumiselta ja valintataitojen kehittymiseltä. Toisaalta, yksittäisiä oppiaineita yhdistäviä tekijöitä voidaan löytää muun muassa sillä perusteella, miten niiden tapa tuottaa tietoa on muotoutunut historiallisen kehityksen tuloksena.

Nykyaikaisen yleissivistuksen kannalta olennaista on riittävä perehtyneisyys näihin erilaisiin tiedontraditioihin ja niihin kytkeytyviin opiskelumenetelmiin. Esimerkiksi matematiikan ajatellaan yleisesti edustavan loogisen ajattelun ja päättelyn metodia, luonnontieteet nojaavat kokeelliseen menetelmään, yhteiskunnallisissa aineissa keskustelu ja argumentaatiotaidot ovat keskiössä, kieliaineissa kommunikaatio ja kulttuurinen vuorovaikutus, taideaineissa ja liikunnassa kokemuksellisuus ja elämysten analyysi. Olivat luokittelu määrittävät tekijät mitä tahansa, kehittynyt yleissivistys tarkoittaa riittävää niiden kaikkien tuntemusta ja henkilökohtaista kokemusta tiedonmuodostuksesta. Tämä ei sulje pois erilaisia yksilöllisiä painotuksia (valinnaisuutta) näiden välillä. Toisaalta yhteiskunnan tarpeet aina määrittävät myös sitä, millaiset yksilölliset ratkaisut ovat mahdollisia ja tarkoituksenmukaisia.

Valinta- ja päätöksentekotaitojen merkitys korostuu nykyaikana entistä painokkaammin työelämässä, opiskelussa ja täysivaltaisen kansalaisuuden välttämättömänä edellytyksenä. Valintoihin sisältyy myös aina sitoutuminen ja vastuun ottaminen omista ratkaisuksista. Ilman näitä ajaututaan päämäärättömään ajelehtimiseen valinnasta toiseen. Tunnetusti yksilöiden väliset erot näissä taidoissa ovat suuria.

Lukiolla on keskeinen rooli koulujärjestelmässä nuorten valintataitojen kehittäjänä. Nykyinen lukion yleissivistävä tehtävä pitkälti tiivistyy tähän. Lukio on onnistunut tehtävässään, kun sen jättävillä nuorilla on valmiudet kantaa vastuu omasta oppimisestaan ja välineet osaamispääomansa tehokkaaseen kartuttamiseen. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä lukio-opinnot ovat viimeinen vaihe, jolloin nuorten taitoihin voidaan vielä vaikuttaa systemaattisesti koko opiskelijajoukon kattaen. Lukiossa ei voida enää jäädä odottamaan, että osalla nuoria valintataidot ikään kuin kumpuavat esiin itsestään esiin psykofyysisen kypsymisen seurauksena. Lukion tehtävänä on pedagogiikan keinoin kehittää näitä taitoja monipuolisesti ja tehokkaasti. Kyse on viime kädessä siitä, millaista oppimista edistämään lukion opettajien osaaminen ja nuorten oman oppimisen potentiaali valjastetaan. Mikäli korkeatasoiselle osaamiselle rakentavan yhteiskunnan perustaidot jäävät tällöin oppimatta, seuraamukset yhteiskunnan kehitykselle ja nuorten myöhempään elämään saattavat olla kohtalokkaita esimerkiksi viivästyvien tai keskeytyvien jatko-opintojen muodossa. Tästä syystä määrältään riittävien ja toimivien edellytysten luominen rationaalisille valinnoille tulee olla keskeinen tavoite lukion tuntijakoa uudistettaessa. ”Toimivat edellytykset” tarkoittaa tässä sitä, että tuntijaon tämän suuntaisia ratkaisuja tuetaan riittävässä määrin muun muassa lukion ohjauspalveluja tehostamalla.

Jouni Välijärvi

Professori, Jyväskylän yliopisto